

Macrofaunanieuwsmail 104, 11 mei 2012

Beste lezers,

In mei leggen vele vogels een ei.....

En een rijk gevulde nieuwsmail, dank aan alle schrijvers.

Als je wat ziet, hoort of leest,
stuur je berichten naar
macrofauna@rws.nl

Eerder verschenen nummers staan op:

<http://www.helpdeskwater.nl/onderwerpen/overlegkaders/macrofaunanieuwsmail/>

Is uw email adres gewijzigd.....geef het ook even door aan macrofauna@rws.nl

Myra Swarte

In dit nummer:

Twee nieuwe vondsten <i>Dixa nebulosa</i> in 2011.....	2
Bijzondere en nieuwe macrofaunasoorten aangetroffen in 2011 binnen het meetnet van Waterschap Regge en Dinkel	4
<i>Dina pseudotrocheta</i> Grosser & Eiseler, 2008 nieuw voor Nederland en oproep voor waarnemingen	7
AQUON zoekt nieuwe collega's.....	9
Cursus Waterplanten en Waterkwaliteit v.a. 23 mei 2012.....	10
Bestimmungskurs " Aquatische Neozoen "	11
Platform Beek & Rivierherstel, nieuw en opgericht door de Stowa.....	12
Workshops macrofotografie.....	13
Fotogids Libellenlarvenhuidjes	13
De Nederlandse Rivierkreeften (<i>Astacoidea</i> & <i>Parastacoidea</i>)	13

Twee nieuwe vondsten *Dixa nebulosa* in 2011

Dirk Kruijt & Casper Zuyderduyn

Binnen het meetnet 2011 van Waterschap Hollandse Delta heeft Bureau Waardenburg op 10 augustus twee larven van de meniscusmug *Dixa nebulosa* aangetroffen in het Singelwater van Numansdorp. Daarnaast is op 21 september datzelfde jaar door Stichting Waterproef tevens één larve aangetroffen in de Grote Wije, een onderdeel van de Botshol in de provincie Utrecht. Deze soort is in 2006 voor het eerst aangetroffen in Nederland in de Albaplas bij Loenen en in 2008 in de stadsvijver Lindenholt bij Nijmegen (Cuppen, 2009). In 2010 is de soort aangetroffen in Plas Vechten bij Utrecht en in de Midden-Regge (Boonstra *et al.*, 2011).

D. nebulosa komt zowel in stromende- als stilstaande wateren voor, waarbij de larven zich vooral ophouden in overhangende grassen en russen. In Europa komt de soort verspreid voor, in het laagland van Groot-Brittannië is het bijvoorbeeld de meest talrijke *Dixa*-soort (Disney, 1999; Wagner & Cobo, 2001). *D. nebulosa* is goed te onderscheiden van de sterk gelijkende (bron)beeksoort *D. dilatata* door de veel lichtere (gele) kop en achterstuk. Daarnaast bevindt zich bij *D. dilatata* op elke "paddle" van het achterstuk één zeer grote eindstekel in tegenstelling tot *D. nebulosa* waar een dergelijke grote stekel ontbreekt (Disney, 1999).

Het Singelwater is een stilstaand water van circa 1,5 meter diep met grotendeels beschoeide oevers. De emerse vegetatie bestond ter plaatse uit soorten zoals riet, liesgras en gele lis. Tevens was gele plomp aanwezig. Noemenswaardige aangetroffen macrofaunasoorten in het Singelwater zijn de haftenlarve *Caenis luctuosa*, de watermijt *Lebertia inaequalis*, de kokerjufferlarve *Cyrtus trimaculatus* en de dansmuggenlarve *Paratendipes albimanus*. De watermijt *Hygrobates longipalpis* en de dansmuggenlarve *Polypedilum nubeculosum* waren daarnaast het meest talrijk.

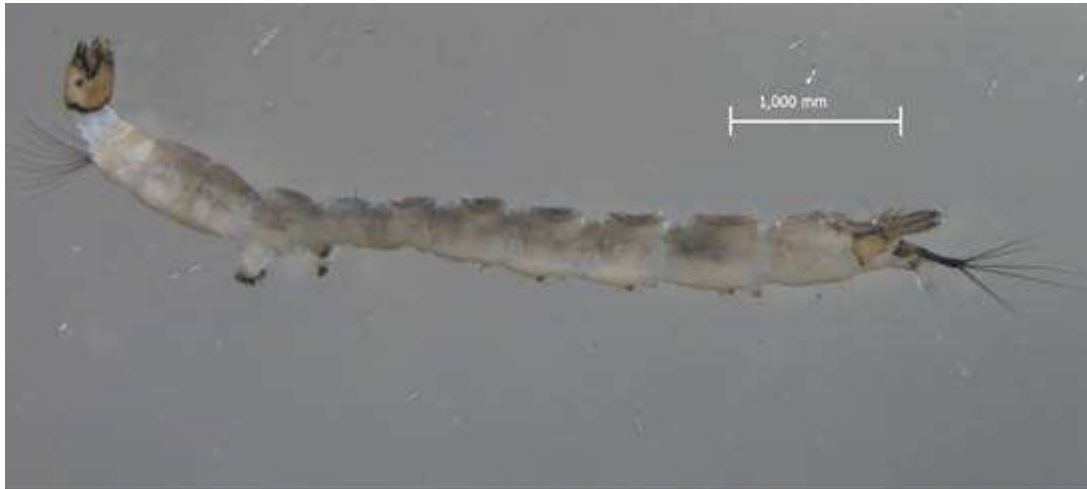
De monsterlocatie in de Grote Wije bestond uit een mengmonster van zowel het diepere deel van de Botshol als een zeer ondiepe zone met kraggen. Met uitzondering van de dansmug *Tribelos intextum* en de Zoetwaterriet (*Theodoxus fluviatilis*), zijn er in de directe omgeving van de vindplaats geen opmerkelijke soorten aangetroffen. De monsterlocatie wordt met name gedomineerd door de Tijgervlokreeft (*Gammarus tigrinus*) en dansmuggen uit het *Microtendipes chloris aggregaat*.

De recente vondsten overziende kan worden geconcludeerd dat *D. nebulosa* zich in Nederland aan het uitbreiden is en in een brede range aan watertypen te verwachten is.

Dirk Kruijt (Bureau Waardenburg)
Casper Zuyderduyn (Stichting Waterproef)

Literatuur

- Boonstra, H., R. Wiggers, O. Duijts, H. Cuppen, T. van Haaren, D. Tempelman & G. Wolters, 2011. Bijzondere macrofaunasoorten aangetroffen in 2010 binnen het meetnet van Waterschap Regge en Dinkel. *Macrofauna nieuwsmail* 97.
- Cuppen, H. (2009). Meldingen van Diptera larven die nieuw zijn voor Nederland of weinig waargenomen. *Macrofauna nieuwsmail* 87.
- Disney, R.H.L. (1999). *British Dixidae (meniscus midges) and Thaumaleidae (trickle midges): keys with ecological notes*. Scientific Publications of the Freshwater Biological Association 56.
- Wagner, R. & F. Cobo, 2001. New and rare aquatic Diptera (Dixidae, Thaumaleidae and Empididae) from Spain and Andorra. *Ann. Limnol.* 37 (1) 2001 : 29-34.

Dixa nebulosa uit de Botshol

Singelwater te Numansdorp (zuidzijde monsterpunt)

De grote Wijde (Botshol)

Bijzondere en nieuwe macrofaunasoorten aangetroffen in 2011 binnen het meetnet van Waterschap Regge en Dinkel

Harry Boonstra, Rink Wiggers, Olaf Duijts en Gersjon Wolters
Koeman en Bijkerk, Mei 2012

Ook in 2011 zijn er door medewerkers van Koeman en Bijkerk weer monsters gedetermineerd uit het beheergebied van Waterschap Regge en Dinkel. Dit levert elk jaar weer leuke en verrassende vondsten op. Hieronder een samenvatting van de meest interessante waarnemingen.

Arctonais lomondi (10 exemplaren, Westerbouwlandleiding, 17-10-2011)

Binnen het WRD meetnet is dit de eerste keer dat deze worm is aangetroffen. De worm wordt voornamelijk aangetroffen in veenplassen, maar ook in een sloot en in een laaglandbeek (Van Haaren & Soors, in prep). De Westerbouwlandleiding is een gebufferde sloot en past dus goed in het beeld van de huidige vindplaatsen.

Atractides distans (1 ♀, Hazelbeek, 26-9-2011)

Sinds 2000 is dit de tweede locatie waar deze watermijt is aangetroffen binnen het meetnet. In 2001 en 2007 is de mijt aangetroffen in de Rammelbeek. Landelijk wordt *A. distans* de laatste jaren vaker waargenomen (Limburg, Noord Brabant). Misschien profiteert deze soort van een betere waterkwaliteit in de Nederlandse beken?

Aturus scaber rotundus (1 ♀, Dinkel, 24-10-2011)

Net als in 2003 is ook in 2011 een vrouwelijk exemplaar van deze watermijt aangetroffen in de Dinkel. Het betreft dezelfde monsterlocatie en mogelijk kan zich op deze locatie een populatie handhaven. Het is buiten Limburg de enige locatie in Nederland waar de soort wordt waargenomen.

Graptodytes granularius (1 adult, Lemselermatenven, 21-4-2011)

Dit is de tweede waarneming sinds 2000 van deze kever binnen het meetnet van WRD. *G. granularius* is eerder in 2006 in de Teeselink poel nabij Neede aangetroffen. Beide locaties zijn kleine ondiepe licht zure wateren met veel vegetatie en organisch materiaal. Dit is in overeenstemming met de biotoopbeschrijving in Drost *et al.* (1992).

Figuur 1: De Onzoelbeek ten tijde van bemonstering.

Hydropsyche saxonica (23 larven, Mosbeek, 5-4-2011 & 26-9-2011; 33 larven, Onzoelbeek, 18-4-2011)

Naast de locatie in de Mosbeek, waar de larven van deze kokerjuffer vorig jaar voor het eerst werden aangetroffen (Boonstra *et al.* 2011) is *H. saxonica* dit jaar ook in een monster van de Onzoelbeek waargenomen. De Onzoelbeek had ten tijde van de bemonstering een maximale stroming van 60 cm/s en is grotendeels beschaduwd (figuur 1). Dit beeld lijkt te kloppen met de huidige bekende vindplaatsen in Nederland (Higler, 2008). Daarnaast zijn op beide vindplaatsen ook grote stenen aanwezig.

Lebertia natans (1 ♀, Dinkel, 9-5-2011)

Lebertia natans is nieuw voor de Nederlandse Fauna en wordt buiten Nederland aangetroffen in benedenstroomse delen van beken (Di Sabatino *et al.* 2010). Ook onze waarneming komt uit het benedenstroomse deel van de Dinkel (Figuur 2). De watermijt wordt verspreid in centraal- en noordoost Europa aangetroffen, maar is ook Europees gezien een zeldzaamheid (Di Sabatino *et al.* 2010).

Figuur 2: Dinkel, nabij De Lutte.

Pomatinus substriatus (1 ♀, Dinkel, 9-5-2011)

Sinds 1950 is deze waterkever nog maar op 5 locaties in Nederland aangetroffen (Vorst, 2010, Data WRD). In Overijssel is in 2004 een exemplaar verzameld in de Ruenbergerbeek (Overdinkel) en in 2005 is nabij de Lutte een mannelijk exemplaar verzameld in de Dinkel.

P. substriatus is een oeverbewoner van (schone) rivieren (Drost *et al.* 1992). Onze monsterlocatie (Figuur 2) komt overeen met deze beschrijving en ligt ongeveer een kilometer stroomopwaarts van de locatie waar in 2005 een exemplaar werd gevangen.

Pristina rosea (1 exemplaar, Gammelkerbeek, 17-10-2011)

Dit betreft de eerste waarneming van deze worm voor het meetnet van WRD. Ook landelijk wordt de soort weinig waargenomen.

Een reden hiervoor kan zijn dat *Pristina* soorten klein zijn en daarom tijdens het uitzoeken worden gemist. De laatste bekende waarneming was in 2002 in de rivier de Vecht (Van Haaren & Soors, in prep). Een belangrijk determinatiekenmerk zijn de lange, ongelijke en parallelle naaldtanden (Figuur 3).

Figuur 3: Naaldtanden van *Pristina rosea* (Foto: Ton van Haaren).

Sperchon vaginosus (6 __, Hazelbeek, 4-10-1995; 5 __, Bloemenbeek, 3-10-2011)

De soort is nog niet eerder met zekerheid voor de Nederlandse fauna vastgesteld vanwege onduidelijkheid over de status van de soort. Recent is deze onduidelijkheid opgelost (Di Sabatino et al 2010). Volgens Gledhill behoort een mannetje gevangen in de Achterhoek ook tot deze soort (Smit & Van der Hammen, 2000). Bert Knol wist echter te melden dat hij deze soort ook in de Hazelbeek heeft aangetroffen in 1995 en dit heeft gecorrespondeerd met H. Smit en T. Gledhill. Door Gledhill is deze waarneming later met zekerheid bevestigd. Zeer waarschijnlijk betreft de waarneming uit de mijtenatlas deze vondst.

In de Bloemenbeek werden in 2011 vijf mannelijke exemplaren gevangen die behoren tot *Sperchon vaginosus*. De soort is verspreid in Europa aangetroffen in beken en rivieren (Di Sabatino et al. 2010).

Dankwoord

Bert Knol en Marion Geerink worden bedankt voor de prettige samenwerking binnen het project. Ewoud van der Ploeg en Christophe Brochard worden enorm bedankt voor het meehelpen uitzoeken van de vele organismen. Ton van Haaren wordt bedankt voor het maken van de foto van *P. rosea*.

Literatuur

- Boonstra, H., R. Wiggers, O. Duijts, H. Cuppen, T. van Haaren, D. Tempelman & G. Wolters (2011). Bijzondere macrofaunasoorten aangetroffen in 2010 binnen het meetnet van Waterschap Regge en Dinkel. Macrofauna nieuwsmail 97.
- Di Sabatino, A., R. Gerecke, T. Gledhill & H. Smit 2010. Chelicerata: Acari II. Süßwasserfauna von Mitteleuropa 7/2(2): 1-236. Spektrum Akademischer Verlag
- Drost, M.B.P., H.P.J.J. Cuppen, E.J. van Nieukerken & M. Schreijer (red.), 1992. De waterkevers van Nederland. Uitgeverij KNNV, Utrecht.
- Haaren, T. van & J. Soors (in prep.). Aquatic oligochaetes of The Netherlands and Belgium and notes on the occurrence in Germany including annotated and illustrated keys to species (Annelida, Clitellata). Concepttabel (Versie 31 January 2011).
- Higler, L.W.G. (2008). Verspreidingsatlas Nederlandse kokerjuffers (Trichoptera). Uitgave EIS-Nederland, Leiden.
- Smit, H. & H. van der Hammen (2000). Atlas van de Nederlandse watermijten (Acari: Hydrachnidia). Nederlandse Faunistische Mededelingen 13: 1-273.
- Vorst, O. (ed.) (2010). Catalogus van de Nederlandse kevers (Coleoptera). Monografieën van de Nederlandse Entomologische Vereniging No. 11.

Voor vragen en/of opmerkingen graag contact opnemen met: Harry Boonstra

T 050 820 0014

E h.boonstra@koemanenbijkerk.nl

E info@koemanenbijkerk.nl

W www.koemanenbijkerk.nl

P Postbus 111, 9750 AC Haren

koeman en bijkerk bv
ecologisch onderzoek en advies

Dina pseudotrocheta Grosser & Eiseler, 2008 nieuw voor Nederland en oproep voor waarnemingen

David Tempelman, mei 2012

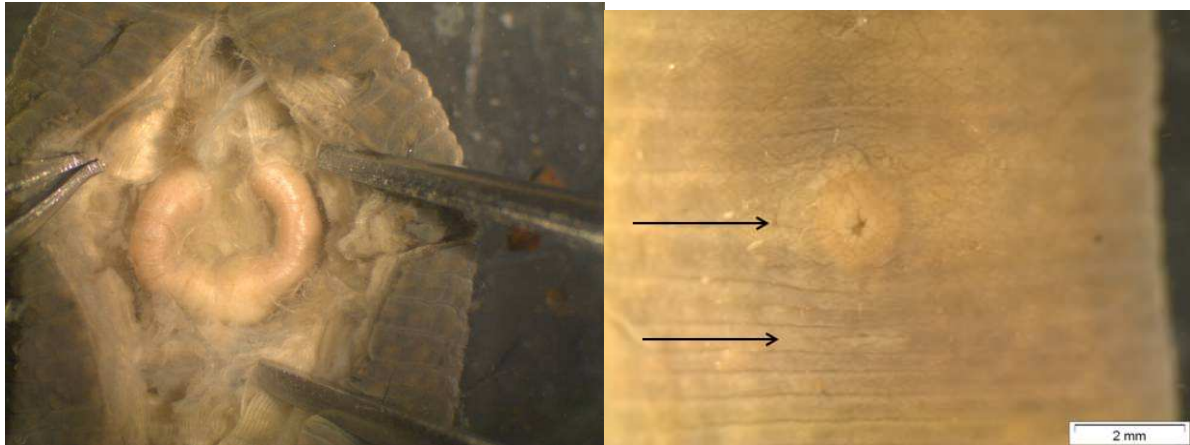
Erpobdellidae zijn grote, wormachtige bloedzuigers. Ze zuigen geen bloed, maar verslinden andere macrofaunasoorten, zoals borstelwormen en muggenlarven. Er zijn acht soorten in Nederland bekend: *Dina lineata*, *D. punctata*, *Erpobdella monostriata*, *E. nigricollis*, *E. octocolata*, *E. testacea*, *E. vilnensis* en *Trocheta pseudodina*. *T. bykowskii* is afgevoerd van de Nederlandse lijst (Van Haaren *et al.* 2004).

In drie monsters uit het beheersgebied van Waterschap Peel & Maasvallei werden Erpobdellidae aangetroffen, die niet goed op naam konden worden gebracht. Ze leken nog het meest op *Trocheta pseudodina*, een soort die vooral in het riviereengebied te vinden is. De vindplaats van de meeste van deze exemplaren betrof echter het Gelderns-Nierskanaal. Dit is een gegraven verbinding tussen het riviertje de Niers in Duitsland en de Maas. Het 3 km lange Nederlandse deel van het Gelderns-Nierskanaal loopt vanaf de Duitse grens naar de Maas, zuidelijk langs het natuurgebied De Hamert. De gebied waar het “kanaal” doorheen stroomt ligt ongeveer 20 km ten noorden van Venlo. Het Duitse deel van het traject is volkomen genormaliseerd. Het Nederlandse deel van het “kanaal” loopt de Maasterrassen af waardoor het water zich diep ingesneden heeft en een zeer natuurlijke morfologie heeft, vergelijkbaar met de referentietoestand voor watertype R14. De waterkwaliteit laat de laatste jaren te wensen over, tenminste dat denkt onderzoeker Jeroen van Mil (Waterschap Peel & Maasvallei) te zien aan de soortensamenstelling: vooral in de Niers, maar ook in het Gelderns-Nierskanaal zijn een tiental soorten verdwenen die kritisch waren voor hogere organische belasting (meded. Jeroen van Mil). Toch komen er nog allerlei interessante macrofaunasoorten voor die typisch zijn voor stromende wateren, zoals de vlokreeft *Gammarus fossarum*, de dansmug *Polypedilum pedestre* en de worm *Stylocdrilus heringianus*.

Deze begeleidende soorten zijn heel andere, dan die we gewend zijn van *Trocheta pseudodina*. Bovendien was de bovenlip en het atrium (Figuur 3) van deze individuen ook niet zo als we gewend waren van *T. pseudodina*. Het leek ons daarom minder waarschijnlijk, dat deze Erpobdellidae *Trocheta pseudodina* zou zijn. Maar welke dan wel? In 2008 beschreven Clemens Grosser en Brigitta Eiseler een nieuw soort Erpobdellidae: *Dina pseudotrocheta* (Grosser & Eiseler, 2008). Materiaal werd daarom naar Clemens opgestuurd. Na dit bekeken te hebben, stuurde hij ons de volgende reactie: “Meiner Meinung nach handelt es sich um *Dina pseudotrocheta*. Die Cornua sind zwar sehr stark lateral gebogen, fallen aber durchaus in die Variationsbreite. [...]. Vermutlich ist *D. pseudotrocheta* eine taxonomisch sehr interessante Art, da einzelne Populationen mal stärker und andere Populationen mal weniger stark von *Dina* zu *Trocheta* überleiten.[...] Die Tiere stellen somit den Erstrnachweis für die Niederlande dar [...] (e-mail van Clemens Grosser aan Ton, april 2012).

Figuur 1 Habitus van *Dina pseudotrocheta* uit het Gelderns-Nierskanaal (locatie OGELD400), 4 mei 2011.
Figuur 2 Rugzijde van *Dina pseudotrocheta* (midden van het dier) (zelfde individu).

Figuur 3 Atrium van *Dina pseudotrocheta* (zelfde individu).

Figuur 4 Mannelijke pore (boven) en vrouwelijke pore (beneden) van *Dina pseudotrocheta* (zelfde individu)

Vergeleken met de foto van het type-exemplaar (afbeelding 7, pag. 34 in Grosser & Eiseler, 2008) is het atrium van het materiaal uit Limburg verschillend: de cornua zijn veel krommer, maar volgens Clemens valt dit dus binnen de spreiding van de soort. Deze bloedzuiger is dus nieuw voor Nederland. Wat nog niet duidelijk is, hoe algemeen hij is. Nader onderzoek zal dit moeten uitwijzen. Het loont waarschijnlijk de moeite, om exemplaren van als *Dina* of *Trocheta* gedetermineerde Erpobdellidae nog eens te bekijken met het artikel van Grosser & Eiseler (2008) bij de hand.

Oproep: Over de nieuwe vondst willen we later dit jaar in *Lauterbornia* publiceren. Eventuele nieuwe waarnemingen kunnen hierbij van nut zijn, om meer over het voorkomen van deze soort in onze streken. Deze waarnemingen zijn dus welkom !

Met dank aan: Jeroen van Mil (Waterschap Peel & Maasvallei, Venlo), voor opmerkingen over ecologie en morfologie van het Gelderns-Nierskanaal en voor het vrijgeven van deze informatie; Ton van Haaren (Grontmij | team Ecologie, Amsterdam), voor het maken van de foto's en Clemens Grosser (Elstertrebnitz) voor het controleren van het materiaal.

Referenties

- Grosser, C. & B. Eiseler (2008). Beschreibung von *Dina pseudotrocheta* sp. nov. (Hirudinea: Erpobdellidae) aus dem deutsch-belgisches Grenzgebiet. *Lauterbornia* 65: 27-41, D-86424 Dinkelscherben, 2008-11-15.
- Haaren, T. van, H. Hop, M. Soes & D. Tempelman (2004). The freshwater leeches (Hirudinea) of The Netherlands. *Lauterbornia* 52: 113-131. Dinkelscherben.

David Tempelman
 Grontmij | team Ecologie
 Postbus 95125
 1090 HC Amsterdam
david.tempelman@grontmij.nl

Instituut voor wateronderzoek en advies

AQUON zoekt nieuwe collega's

AQUON is op 1 juli 2011 ontstaan en is het grootste waterschapslaboratorium van Nederland. Deze organisatie werkt voor 9 waterschappen. Dit gebeurt in laboratoria in Leiden, Breda, Tiel en tot 2013 in Boxtel en Rotterdam. We hebben bij het team Hydrobiologie een vacature voor de functie specialist hydrobiologie. Het team is belast met bemonsteren, determineren en rapporteren van hydrobiologische monsters en bestaat uit ca 25 medewerkers.

Word jij onze nieuwe SPECIALIST HYDROBIOLOGIE?

De specialist hydrobiologie is verantwoordelijk voor het ontwikkelen (beleid) en overdragen van kennis op het gebied van een of meerdere specialismen zoals macrofauna, macrofyten, fytoplankton en/of diatomeeën. Ook is de specialist belast met het adviseren van klanten, voorbereiding, uitvoering en evaluatie van onderzoeken, met methodeoptimalisatie en het bemonsteren, determineren en rapporteren van hydrobiologisch onderzoek. De specialist hydrobiologie levert tevens een bijdrage aan het KAM-systeem.

Wacht niet en solliciteer bij AQUON!

Heb jij, onder andere:

- HBO – WO werk- en denkniveau;
- vaardigheden om een meerjarig onderzoeksprogramma te ontwikkelen voor de uitbouw van hydrobiologische kennis binnen het team Hydrobiologie;
- kennis om de collega's te ondersteunen bij de opzet en uitvoering van onderzoek;
- vaardigheden om analyses/onderzoeken onder accreditatie te brengen;
- kennis om te adviseren over voorstellen ter verbetering van systemen en procedures;
- gebiedskennis ten behoeve van hydrobiologisch veldonderzoek, kennis om te determineren en om integrale ecologische rapporten te schrijven;
- kennis om te werken volgens de wet- en regelgeving, op een efficiënte en kostenbewuste wijze;
- een drive om op de hoogte te blijven van de ontwikkelingen en literatuur op het vakgebied;
- goede communicatieve eigenschappen om kennis en ervaring te delen met onder andere kennisinstituten, de Raad van Accreditatie, projectleiders en opdrachtgevers;

en wil je samenwerken met je collega's in een ambitieuze organisatie, dan nodigen wij jou uit om bij AQUON te solliciteren.

Prima arbeidsvoorwaarden

De functie is ingeschaald tussen € 2.827 en € 3.926bruto per maand (indicatief schaal 10).

Afhankelijk van je ervaring wordt het salaris bepaald. AQUON kent een werkweek van 36 uur en heeft verder flexibele arbeidsvoorwaarden, een goede pensioenvoorziening en opleidingsmogelijkheden.

Interesse en solliciteren?

Wil je meer weten over de functie, bel dan met Jako van der Wal, tel.: 06-50732126 of Mieke Moeleker, tel. 06-50732110 . Wil je meteen solliciteren, mail dan voor 2 juni 2012 naar secretariaat@aquon.nl onder vermelding van A40010.

Lees meer over AQUON op www.aquon.nl.

AQUON stelt er geen prijs op dat bedrijven op basis van deze advertentie ongevraagd hun diensten aanbieden

Cursus Waterplanten en Waterkwaliteit v.a. 23 mei 2012

Inleiding

De kwaliteit van het water en de onderwaterbodem bepalen in belangrijke mate welke waterplanten er kunnen voorkomen. Omgekeerd kan op basis van de waterplantensamenstelling een goede indicatie gekregen worden van de waterkwaliteit. Sinds de sterke achteruitgang van de kwaliteit van het aquatische milieu in de vorige eeuw, is veel kennis ontwikkeld over de factoren en processen die de waterkwaliteit sturen. Met behulp van deze kennis is het mogelijk om de oorzaken voor achteruitgang te herkennen en kunnen aangetaste wateren en waterplantenbegroeiingen succesvol worden hersteld en beheerd. Wie de ecologie van onze waterplanten kent en regelmatig buiten rondloopt, kan vrijwel alle belangrijke veranderingen in waterkwaliteit herkennen.

Om kennisuitwisseling tussen onderzoek en beheer te stimuleren organiseert Onderzoekcentrum B-WARE, in samenwerking met de afdeling [Aquatische Ecologie en Milieubiologie](#) van de Radboud Universiteit Nijmegen, een cursus waarbij uitgebreid wordt ingegaan op de relatie tussen waterplanten en waterkwaliteit. Onderwerpen die in deze cursus aan bod komen zijn het herkennen van soorten, welke eisen ze stellen aan de waterkwaliteit, (biogeo)chemische processen die van invloed zijn op de waterkwaliteit, aantastingen, herstel en beheer van wateren en tenslotte de Kaderrichtlijn Water (KRW).

Doel en opzet

Het doel van de cursus is om water-, natuurbeheerders en beleidsmakers te leren luisteren naar het verhaal dat de watervegetatie vertelt en dit te leren koppelen aan essentiële ecologische processen. Deze kennis is tevens relevant voor het inschatten en bepalen van doelstellingen voor de KRW.

De cursusduur bedraagt **6 dagen**, verspreid over twee weken. De cursus omvat hoorcolleges, case studies met opdrachten en twee dagexcursies. Het cursusmateriaal bestaat uit een cursusmap met de cursushandleiding, hand-outs van alle colleges, case studies en praktische opdrachten en recente overdrukken van artikelen uit de vakliteratuur.

Doelgroep

De cursus is bestemd voor medewerkers (hbo- of academisch niveau) werkzaam bij waterschappen, natuurbeheerorganisaties, ministeries, provincies, gemeenten, adviesbureaus, etc.

Voorlopig programma

Woensdag 23 mei 2012:	Theoretische achtergronden
	Relatie waterplanten en omgeving, chemische typologie van wateren, anorganisch koolstof, trofie, meten van basale waterkwaliteitsparameters.
Donderdag 24 mei 2012:	Ecologie van waterplanten
	Groevormen van waterplanten, koolstofgebruik, waterkwaliteitstypen, waterplanten herkennen, waterplanten als indicatoren voor de waterkwaliteit.
Vrijdag 25 mei 2012:	Excursie
	Tijdens de excursie worden een aantal verschillende typen wateren bezocht, waarbij herkenning en indicatiewaarden van waterplanten centraal staat en wordt ingegaan op de mogelijkheden voor herstel en beheer.
Woensdag 30 mei 2012:	Aantastingen en herstel van wateren
	Externe- en interne eutrofiëring, verzuring, alkal(in)isering, invasieve soorten, defosfatering, peilbeheer, baggeren, vismanipulatie, catchment liming, casestudy: Drijvende waterweegbree.
Donderdag 31 mei 2012:	Excursie
	Tijdens de excursie worden een aantal verschillende typen wateren bezocht, waarbij herkenning en indicatiewaarden van waterplanten centraal staat en wordt ingegaan op de mogelijkheden voor herstel en beheer.
Vrijdag 1 juni 2012:	Beheer van wateren & synthese
	Waterplantengemeenschappen, bruikbaarheid en onbruikbaarheid van de syntaxonomische benadering bij waterplantenbegroeiingen, Kaderrichtlijn Water, maatlaten, beoordeling op basis van waterplanten, toepassing van maatlaten, synthese.

Informatie

Voor nadere informatie kunt u zich wenden tot de cursuscoördinator:

Dr. Hilde Tomassen, Tel: 024-3652813 of H.Tomassen@b-ware.eu

http://www.b-ware.eu/index?loc=cursussen/cursus_waterplanten.html

Bestimmungskurs " Aquatische Neozoen "

Das Gustav Stresemann Institut (GSI) veranstaltet in Kooperation mit der Deutschen Gesellschaft für Limnologie (DGL), Arbeitskreis Taxonomie,

vom 05. bis 7. November 2012

44. DGL-Bestimmungskurs

" Aquatische Neozoen - Ökologie, Bestimmung und Bewertung"

Dozenten: Carsten Grabow, Gerhard Schoolmann, Prof. Dr. Andreas Martens

Kursleitung: Brigitta Eiseler, Roetgen
Kai Möller, Bad Bevensen (GSI)

Inhalte

Der geplante Kurs unterscheidet sich von den bisherigen Bestimmungskursen in drei Punkten:

1. Im Bestimmungsteil des Kurses geht es diesmal um eine große Bandbreite taxonomischer Gruppen.

Es sollen dabei neben den Tiergruppen mit vielen Neozoenarten, wie Mollusca oder Amphipoda – mit dem Schwerpunkt aktuelle Neuzugänge und kritische Arten –, auch solche berücksichtigt werden, die in bisherigen Kursen/ oder deren Neozoen nicht oder kaum behandelt wurden: etwa Nemertini, Branchiobdellidae, Polychaeta, Bryozoa, Plathelminthes, Halacaridae, Curculionidae, Crustacea außer Amphipoda. Statt langer Bestimmungswege wird es eher direkte Vergleiche/Gegenüberstellungen geben.

2. Ein weiterer Schwerpunkt ist die Früherkennung im Freiland nach Verhaltensmerkmalen und die Nutzung von Habitatcharakteristika.

3. Im Seminarteil sollen neben Biologie und Ökologie von Neozoen insbesondere Konzepte der Bewertung von Neozoenvorkommen vorgestellt und diskutiert werden. Neozoen sind für Gewässerbiologen und -ökologen eine Herausforderung: Die neu auftretenden Arten müssen erkannt und bestimmt werden. Ihre Herkunftswege sind nachzuvollziehen, um weitere ungewollte Ausbreitungen einschränken zu können und die Auswirkungen dieser Arten müssen beurteilt werden. Denn neben Neozoen, die sich unauffällig zwischen den heimischen Arten einordnen, gibt es solche, die plötzlich massenhaft auftreten, Lebensgemeinschaften verändern und auch in der Wasserwirtschaft eine ernstzunehmende Gefahr darstellen können, wie es die aktuelle Invasion der Quaggamuschel zeigt.

Das genaue Programm wird voraussichtlich mit der Zulassung versandt.

Der Kurs beginnt Montag den 05.11.2012 um 14.00 Uhr (1. Mahlzeit ist der Nachmittagskaffee) und endet am Mittwoch den 07.11.2012 um 12.00 Uhr (letzte Mahlzeit ist das Mittagessen).

Die Kosten für den Kurs betragen 370,00 €. DGL-Mitglieder, VBTA-Mitglieder und Studierende zahlen ermäßigt 340,00 €. Die Leistungen umfassen 2 volle Tage Unterkunft in Zweibettzimmern mit 4 Mahlzeiten/Tag, Pausengetränke sowie Betreuung, Kursgebühr und Kursunterlagen. Für Einzelzimmer wird ein Zuschlag i.H.v. 10,00 €/Nacht erhoben. Die Zahl der Einzelzimmer ist begrenzt; ggf. erfolgt eine Unterbringung in einem nahe gelegenen Hotel. Begleitpersonen (z.B. Ehepartner), die nicht am Kurs teilnehmen, sind willkommen und zahlen 120,00 € für Verpflegung und Unterkunft im Doppelzimmer mit dem Teilnehmenden; auf der Anmeldung bitte ggf. vermerken.

Für die Bearbeitung ist ein Binokular bis etwa 45x mit Beleuchtung erforderlich. Zum Ausleihen steht eine begrenzte Anzahl von Geräten zur Verfügung. Bitte geben Sie bei der Anmeldung an, ob Sie ggf. ein Gerät ausleihen wollen, und ob Sie, wenn dies nicht möglich ist, dann Ihre Anmeldung zurückziehen oder ob Sie die benötigten Geräte und deren Transport nach Bad Bevensen selbst organisieren.

Kai Möller, Gustav Stresemann Institut, Klosterweg 4, D-29549 Bad Bevensen
Tel. 05821-955-115, kai.moeller@gsi-bevensen.de
Fachliche Auskünfte erteilt:
Brigitta Eiseler, Heidkopf 16, 52159 Roetgen, Tel. 02471-4189, b.eiseler@gmx.de

http://www.gsi-bevensen.de/unsere_seminarangebote_seminar.php?sem_id=1425&da=2012-11-05&de=2012-11-07&bu=&fb=&kib=&PHPSESSID=846f00d5c3dfcad2d56ab606eb8b2fc3

Wir würden uns freuen, Sie im GSI Bad Bevensen begrüßen zu dürfen!
Mit freundlichen Grüßen
Bodo Fröhlich (Institutsleiter)
Anlage: Anmeldevordruck

Platform Beek & Rivierherstel, nieuw en opgericht door de Stowa

Tijdens de eerste bijeenkomst van het Platform Beek- en Rivierherstel stonden vier vragen centraal: hoe hebben we vier decennia beek- en rivierherstel uitgevoerd, wat hebben we ermee bereikt, wat hebben we ervan geleerd en hoe ziet de toekomst van succesvol beek- en rivierherstel eruit?

Het platform, een initiatief van STOWA, richt zich op beken en kleine rivieren in het regionale watersysteem, de grote rivieren in de rijkswateren en de aangrenzende overstromingsvlakten. Ecologisch herstel van beken en rivieren speelt een belangrijke rol bij het behalen van diverse waterkwaliteitsdoelen.

Het programma en de powerpointpresentaties van deze eerste dag staan op:

http://www.watermozaiek.nl/index.php?title=Eerste_bijeenkomst_Platform_Beek-_en_Rivierherstel

Op <http://wikibeekherstel.nl> kunnen geïnteresseerden terecht voor informatie over beekherstel. Deze wiki-pagina ontsluit wetenschappelijke kennis en praktijkervaringen mbt hermeanderen. Doelgroep zijn medewerkers van waterschappen, terreinbeherende organisaties, DLG en adviesbureaus. De pagina is continue in ontwikkeling en zal in de komende tijd uitgroeien tot een compleet Digitaal Handboek Hermeanderen.

Workshops macrofotografie

In samenwerking met Het Brabants Landschap vinden twee korte workshops van een halve dag plaats. De eerste is op **zaterdag 19 mei in Oirschot** en gaat over de techniek van macrofotografie. De tweede is op **zondag 17 juni in Valkenswaard** en gaat over de artistieke kanten van macrofotografie. Beide workshops zijn voor de beginnend natuurfotograaf. Ben (of word) je lid van het Brabants Landschap, dan krijg je korting.

Centrum voor Natuurfotografie [cvn@centrumvoornatuurfotografie.nl]

Fotogids Libellenlarvenhuidjes

- **Auteur:** Christophe Brochard, Dick Groenendijk, Ewoud van der Ploeg, Tim Termaat
- **Prijs:** € 42,95
- **Leverbaar vanaf mei, nu al bestellen met deze VOORINTEKENACTIE t/m 31 mei van € 49,95 voor € 42,95**
- In het voorjaar vind je ze soms aan de waterkant: lege hulsjes in de vorm van een insect. Het zijn huidjes waar zojuist een libelle uit is gekropen, na een jarenlang onderwaterbestaan als larve. Die huidjes vertellen veel over het voorkomen van libellen, en daarmee over de ecologie van het gebied.

De Nederlandse Rivierkreeften (Astacoidea & Parastacoidea)

Auteurs: B. Koese & M. Soes
Omvang: 107 pagina's, 214 figuren en foto's
ISSN: 1875-760X
Prijs: EUR 12,50
Te bestellen door een bericht te sturen naar: eis@ncbnaturalis.nl
Het boekje en een factuur worden dan thuis gestuurd.

[Einde macrofaunanieuwsbrief 104](#)